
Psühhoanalüütiline arengukäsitus

Anne Kleinberg

MD, PhD

TLH Psühhiaatrikliiniku juhataja

03.10.2014

SOTSIAALMINISTEERIUM

Sissejuhatus

Tänapäevane psühhoanalüütiline arengukäsitlus on multisüsteemne

Inimese areng on vastastikmõjude protsess, mis integreerib erinevad süsteemid suhteliselt püsivasse arengusse võimaldades lõpmatu hulga variatsioone.

Psühhodünaamilise mõtteviisi põhimõtted

Areng on mitmete iseorganiseeruvate, individuaalselt ajastatud süsteemide interaktsioonide tulemus.

On eristatavad arenguakendena käsitletavad arengufaasid, mis on nii universaalsed kui individuaalsed.

Areng on mittelineaarne ning igas järgnevas arengufaasis sisaldub eelmise etapi elementide ümbertöötlemine ja korrastamine.

Arengufaasid

Oraalne faas – imikuiga - 0-1.5a.

Anaalne faas – väikelapseiga - 1.5-3 (4) aastat

Oidipaalne faas-eelkooli-iga 3-5 (6) aastat

Latentsifaas-algkooli-iga laps 6-10 aastat

Puberteet-teismeliseiga- (10) -12-22 (25) aastat

Oraalne faas

Emameele roll lapse arengus

Emalapse suhe loob lapse psüühilise arengu keskkonna

Emalprimaarne hõivatus oma lapsest algab juba raseduse ajal ja valmistab emal ette intensiivseks empaatiliseks identifitseerumiseks oma beebiga

Emalvõime emotsionaalseks peegeldamiseks ja püsivaks reageerimisvõimeks esimestel nädalatel aitavad lapsed organiseerida oma vahelduvaid seisundeid

Ema meele roll lapse arengus

Ema fantaasiad ja hoiakud (soost, sünnieelsest aktiivsusest jne.) seostuvad kohelelt vastsündinuga ja mõjutavad võimsalt lapse meele arengut

Vastsündinu sõltub oluliselt ema ego omadustest, eelkõige ema võimest lapse meeleseisundeid peegeldada ja empaatilise reageerimisest

“Tondid lastetoas” haarab lahendamata mälestused, tunded ja ema oma lapsepõlve konfliktid ning võivad moonutada ja häirida primaarset hõivatust ja empaatilist häälestumist oma lapsele

Lapse keha kui kogemuse keskpunkt

Varane meele alge hakkab arenema läbi kehaliste kogemuste ja tunnete ning emapoolse hoidmise ja toitmise kombinatsiooni internaliseerimisest.

Imik õpib maailma tundma ja suhtleb sellega eelkõige läbi suu

Imikuea teetähised

Sündides tagab kaasasündinud valmisolek kiindumussuhteks otsida lähedust emaga

Sotsiaalne naeratus ilmneb 2 elukuu ümber, millal imiku jaoks algab intensiivselt sotsiaalne arenguperiood ja ta otsib aktiivselt näost-näkku suhtlust

3 elukuu ümber on eristatav imiku temperament ja baasiline arengutrend on formeerunud

I ea. keskel algab “koorumisperiood”, mida iseloomustab kasvav teadlikkus ema-lapse diferentseeritusest

Imikuea teetähised

8-10 elukuu vahel intensiivistub teadmine, et ema on eraldiseisev isik, mis väljendub võõristamises ja eraldumishirmus

Samal ajal ilmevad sotsiaalne viitamine ja jagatud tähelepanu, mis väljendavad beebi suurenenud võimekust mõista ja jagada tundeid ja muid meeleseisundeid

Lapse motoorsete oskuste lisandumisel suureneb ema kui turvalise baasi ja emotsioone reguleeriva majaka roll

Imikuea teetähised

Stabiilne turvaline või ebaturvaline (vältiv, ambivalentne või kaootiline) kiindumussuhe on esimese eluaasta lõpuks eristatav

Intensiivne keskendumine emale vaheldub harjutamisfaasis kuna haaratus püstiasendist on kõikehaarav ja laps alustab “armusuhet maailmaga”

Anaalne faas

Väikelapseiga ja isetunne

15-18 elukuu vahel avaldab enamik lapsi teadlikkust endast kui eraldiseisvast olevusest

Isetundega kaasnevad eneseteadlikud emotsioonid nagu häbi ja uhkus

Süvenev teadlikkus enda kehalisest ja vaimsest eraldiolekust emast suurendab haavatavusetunnet

Väikelapsed eristavad ennast poisina ja tüdrukuna, kuid ei seosta sugu ja genitaale

Kuigi väikelastel on positiivsed tunded seoses oma sooga võib nende konkreetne mõtlemine viia kadeduse või ärevuseni seoses genitaalidega

Lähenemisfaas

15 kuni 18 kuu vahel viib isetunne ja oluline mootorika areng lahutamiskartuse intensiivistumiseni ja värskendab muret emaga läheduse osas

Laps kogeb ema suhtes ambivalenttsust ja käitub vastuoluliselt

Lähenemisfaas

Stabiilse objektikonstantsuse areng (stabiilne, internaliseeritud meelepilt endast ja teistest) aitab lahendada lähenemisfaasi ärevust ja meeoleu ebastabiilsust

Emade eneseregulatsiooni võime on kesksel kohal aitamaks väikelapsel suurendada tolerantsust sisekonflikti ja ebameeldivustunde suhtes

Sisekonflikt ja varane superego areng

Potitreening on väikelapse sotsialiseerimise, enesekontrolli ja suurenenud autonoomia olulisim mängulava

Väikelapse keel ja kognitiivne võimekus aitavad internaliseerida vanemlikku autoriteeti

Kuna väikelapse arusaam vanemliku keelu ja heakskiidu osas süveneb ei saa ta enam jätkata meeldivate tegevustega ilma et ta kogeks ka sisemist konflikti seoses keelatu teadvustamisega

Sisekonflikt ja varane superego areng

Sisemine ebamugavustunne väljendub läbi
tegutsemiste ja konfliktide vanemaga

Kõige suurem hirm-jääda ilma ema heakskiidust-
on kõige suurem ärevuse allikas

Varase superego eelkäijad nagu ihaldatud
enesehinnang aitavad lapsel internaliseerida
vanemate piiride seadmist

Anaalse faasi konfliktid

Tagasihoidmine, narritamine, negativistlikkus ilmnevad kui väikelaps üritab saavutada kontrolli soole või põie üle

Vastandreaktsiooni kasutamine on kaitsemehhanism, mis aitab

väikelapsel muuta tunnet või hoiakut vastupidiseks

See aitab loobuda rämpastest mõnudest, identifitseeruda täiskasvanute

puhtusestandarditega ja omandada sulgurlihase kontrolli

Väikelapse mõtlemine

Operatsioonide-eelne (preloogiline) lähenemine nii probleemidele kui sotsiaal-emotsionaalsetele situatsioonidele

Võime edasilükatud imiteerimiseks on selle arenguperioodi tähis

Egotsentriline, konkreetne lähenemine kompleksetele situatsioonidele limiteerib sotsiaalset taju ja loob pinnase kehaga seotud hirmudeks

Oidipaalne faas

Eekooliealise lapse mõtlemine ja hirmud

Eelkooliealised hakkavad mõistma ideid ja lugusid jutustama

Mõtlemine on jätkuvalt operatsioonide-eelne st. preloogiline ja konkreetne

Kompleksse probleemi või situatsiooni puhul domineerib pigem üks konkreetne silmatorkav element

Naiivne kognitsioon muudab nad haavatavaks lihtsustatud teooriate suhtes seksuaalsusest ja paljunemisest, vähendab enesehinnangut võrdluses vanemate kehade ja seksuaalse varustusega, mis omakorda võimendab kehaga seotud hirme

Keele ja eneseregulatsiooni areng

Plahvatuslik semiootiline võimekus

Sisekõne juhhib käitumist ja kinnitab vanemate piiride seadmist

Vanema “hää” on superego moodustumise käigus internaliseeritud

Võime luua narratiivi aitab lapsel kasutada oidipaalse eaperioodi lugusid ja kujutlusmängu selleks, et väljendada ja organiseerida komplekseid ja konfliktseid impulsse ja tundeid

Enesekohased narratiivid on isiksuse arengus kesksed

Keele ja eneseregulatsiooni areng

Lood ja klassikalised muinasjutud pakuvad turvalist võimalust keelatud tungide ja soovide kogemiseks lisades naudingut ja moralistliku lahenduse

Emalapse vestlused ja emal keelekasutus meeleseisundite kohta mõjutavad seda kuidas laps hakkab keelt kasutama emotsionaalseks eneseregulatsiooniks

Mentaliseerimisvõime ja sotsiaal-emotsionaalne areng

4 eluaastaks on välja kujunenud oluline kognitiivne-emotsionaal-sotsiaalne arengutähis - teadmine, et inimese meeleseisundi ja välise käitumise vahel on mõtestatud seos

Mentalisatsioonivõime korreleerub turvalise kiindumussuhtega ja lapse emotsionaalse eneseregulatsioonivõime arenguga

Mentaliseerimisvõime ja sotsiaal-emotsionaalne areng

Mentalisatsioonivõime aitab kaasa moraali ja empaatia arengule, lapse stabiilse isetunde ja objektikonstantsuse arengule, toetab käitumuslikku ja emotsionaalset eneseregulatsiooni ja aitab kaasa triaadiliste suhete mõistmisele

Suurenenud teadlikkus teiste ja enese meelest ja suhetest (eriti vanemate privaatsest sidemest) viib uute tunneteni nagu armukadedus ja tõrjutus

Kujutlusvõime roll oidipaalses arengus

Kujutlusmäng ja seotud loomingulised lood toimivad ühtaegu nii kanali kui organisaatorina oidipaalsetele soovidele, ärevusele ja konfliktidele

Mäng võimaldab saavutada lapsel kontrolli passiivsena kogetud sündmuste üle, nt. nagu ema-lapse eraldumine

Mängu ajal harjutavad lapsed tuleviku kujutamist, katsetavad erinevaid identiteete ja rahuldavad oma iha täiskasvanute rolle proovides

Kujutusvõime roll oidipaalses arengus

Sotsiaalne draama - mäng koos vanemate või kaaslastega võimaldab koos tähendusi luues ja üksteise plaanide ja eelistustega kohanede võimaluse õppimiseks

Väljamõeldud kaaslased on eakohane ilming, mis pakub lapsele seltsilist ja annab võimaluse õppida kontrollima oma hirme ja impulsse

Varane superego areng

Peale 3 ea. on moraalitunne ja sellega seotud reaktsioonid järjest enam integreeritud lapse isetundega

Laps hakkab internaliseerima järjest abstraktsemaid vanemlikke ja inimestevahelisi väärtushinnanguid, nt. nagu headus ja lahkus

Keelatud käitumine ja tungid hakkavad tekitama süütunnet

Niivõrd kui enese-korralekutsumine ja seesmised keelud hakkavad asendama välist (vanemlikku) kehtestamist muutuvad lapsemoraalitaju ja eneseregulatsioonivõime järjest autonoomsemaks

It's tough being the cool guy

Kaasaegne Oidipuse kompleksi käsitletus

Kasvavad võimed toovad endaga kaasa uued tunded, seksuaalse iha ja uudishimu elu tõsiasjade suhtes: sugude vaheline erinevus ja sünniga seotu

Huvi genitaalide ja genitaalse mõnu vastu toob endaga kaasa ärevuse seoses hirmuga nende kaotusest või kahjustamisest

Perekonnaelu jõuväli loob pinnase intensiivseks igatsuseks ja triaadiliseks rivaalsuseks, millesse võivad olla kaasatud kõik pereliikmed ja tähtsad teised eri variantides

Kaasaegne Oidipuse kompleksi käsitus

Superego eelkäijad liituvad ja moodustavad tõelise superego, mis aitab kaasa oidipaalse draama allasurumisele ja latentsi suunas liikumisele

Uued tunded süü, häbi ja ambivalentsuse näol on oidipaalse lahenduse leidmisel kesksel kohal

Oidipaalse faasi kokkuvõte

Laps saavutab enda kui eraldiseisva indiviidi tunde, kes suudab ennast ise tasakaalustada

Eristub seksuaalne ja sooidentiteet

Perioodi areng mõjutab

- tuleviku objektsuhteid

- seksuaalsust

- isetunnet

- agressiooniga toimetulekut

- moraalseid veendumusi

Superego alus on kujunenud

Põnevaid kohtumisi väikeste inimestega!

